

MARKAZIY OSIYO VA ROSSIYANING XAVSIZLIK SOHASIDAGI ISTIQBOLLARI

Avazbekov Faxriddin Sherzod o‘g‘li

TIFT universiteti xalqaro munosabatlar talabasi 23/02

Anotatsiya. Mazkur maqolada Rossiya Federatsiyasi va Markaziy Osiyo davlatlari o‘rtasidagi xavfsizlik sohasidagi hamkorlikning tarixiy asoslari, hozirgi holati hamda istiqboldagi rivojlanish yo‘nalishlari tahlil qilingan. Xususan, Afg‘onistondagi beqarorlik, xalqaro terrorizm, ekstremizm, narkotrafik, ekologik xavf va kiberxavfsizlik kabi dolzarb tahdidlar mintaqaning xavfsizlik siyosatini shakllantirishda muhim rol o‘ynayotgani ko‘rsatib o‘tilgan. Rossiyaning KXSHT, ShHT kabi ko‘p tomonlama tashkilotlar doirasidagi ishtiroki, harbiy bazalari, harbiy-texnik yordam siyosati va siyosiy ta’siri chuqur tahlil qilingan. Shu bilan birga, Xitoy, Turkiya va G‘arb davlatlarining mintaqadagi faolligi fonida yuzaga kelayotgan raqobat holati va bu omillarning mintaqaviy xavfsizlik strategiyalariga ta’siri yoritilgan. Maqola yakunida Rossiya va Markaziy Osiyo o‘rtasidagi xavfsizlik sohasidagi hamkorlikning istiqbollari, ehtimoliy yo‘nalishlari va zamonaviy tahdidlarga qarshi qo‘shma chora-tadbirlar zarurati asoslab berilgan.

Kirish

XXI asrda xalqaro xavfsizlik masalalari global miqyosda murakkablashib, mintaqaviy geosiyosiy o‘zgarishlar tobora jadallashmoqda. Markaziy Osiyo mintaqasi o‘zining geostrategik ahamiyati, tabiiy resurslarga boyligi va tarixiy-madaniy merosi bilan xalqaro siyosatda muhim o‘rin egallaydi. Ayniqsa, mintaqaning asosiy xavfsizlik kafolatlaridan biri bo‘lgan Rossiya bilan bo‘lgan munosabatlar alohida e’tiborni talab etadi. Rossiya Federatsiyasi uzoq yillardan beri Markaziy Osiyo davlatlari bilan harbiy-texnik hamkorlik, chegara xavfsizligi, terrorizmga qarshi kurash hamda mintaqaviy barqarorlikni ta’minlash sohalarida faol hamkorlik qilmoqda.

Shuningdek, Afg‘oniston bilan chegaradosh bo‘lgan davlatlar uchun diniy ekstremizm, narkotiklar kontrabandasi, xalqaro terrorizm va qurolli to‘qnashuvlar xavfi real tahdid sifatida namoyon bo‘lmoqda. Bunday murakkab vaziyatda Rossiyaning harbiy siyosiy roli va Markaziy Osiyo mamlakatlarining xavfsizlik siyosatida qanday o‘rin tutishi masalasi tobora dolzarblashtirmoqda. Xususan, Kollektiv xavfsizlik shartnomasi tashkiloti (KXSHT), Shanxay hamkorlik tashkiloti (ShHT) kabi ko‘p tomonlama platformalar doirasida olib borilayotgan xavfsizlik siyosati istiqbolda qanday rivojlanishi mumkin degan savol ochiq qolmoqda.

Mazkur maqolada Rossiya va Markaziy Osiyo o‘rtasidagi xavfsizlik sohasidagi hamkorlikning hozirgi holati, dolzarb tahdidlar, asosiy mexanizmlar va istiqboldagi ehtimoliy yo‘nalishlar tahlil qilinadi.

Asosiy qism

1. Rossiyaning Markaziy Osiyodagi xavfsizlik siyosati: tarixiy asoslar

Rossiya imperiyasi davridan boshlab, Sovet Ittifoqi va hozirgi Rossiya Federatsiyasiga qadar Markaziy Osiyo mintaqasi har doim strategik hudud sifatida qaralgan. Sovet davrida bu hudud ichki bo‘linma bo‘lgan bo‘lsa-da, mustaqillik yillaridan so‘ng Rossiya Markaziy Osiyo bilan aloqalarini qayta ko‘rib chiqdi. Rossiyaning asosiy maqsadi – o‘zining “yaqin tashqi doirasi”da siyosiy va harbiy ta‘sirini saqlab qolish, NATO va boshqa g‘arbiy kuchlarning mintaqaga kirishini cheklashdan iborat bo‘ldi.

2. Mintaqadagi asosiy xavfsizlik tahdidlari

Bugungi kunda Markaziy Osiyo davlatlari bir qator transmilliy tahdidlar bilan yuzmayuz turibdi:

- **Terrorizm va ekstremizm:** “Islom davlati” (ID), “Al-Qoida” kabi guruhlar mintaqada o‘z ta‘sirini o‘rnatishga uringan. Afg‘onistondagi beqarorlik esa bu xavfni yanada kuchaytiradi.

- **Narkotrafik:** Afg‘onistonda ishlab chiqarilayotgan narkotik moddalarning Rossiya va Yevropaga yetkazilish yo‘li Markaziy Osiyo orqali o‘tadi.

- **Suv resurslari va ekologik xavf:** Transchegaraviy suv zaxiralari ustidan bahslar mintaqaviy ziddiyatlarga sabab bo‘lishi mumkin.

3. Rossiya va Markaziy Osiyo: harbiy va siyosiy hamkorlik

Rossiya mintaqada o‘zining harbiy ishtirokini bir necha yo‘nalishlar orqali amalga oshirmoqda:

- **Kollektiv xavfsizlik shartnomasi tashkiloti (KXSHT):** O‘zbekiston (2025-yilgacha kuzatuvchi), Qozog‘iston, Qirg‘iziston va Tojikiston bu tuzilmaga a‘zodir. Rossiya bu tashkilot doirasida bir necha harbiy mashg‘ulotlarni o‘tkazib kelmoqda.

- **Rossiya harbiy bazalari:** Rossiya Tojikiston va Qirg‘izistonda harbiy bazalarga ega. Ayniqsa Tojikistondagi 201-harbiy baza muhim rol o‘ynaydi.

- **Harbiy texnik yordam:** Rossiya mintaqaviy davlatlarga qurol-aslaha, harbiy texnika yetkazib beradi hamda ularning harbiy kadrlarini tayyorlaydi.

4. Ko‘p tomonlama platformalarda hamkorlik

- **Shanxay hamkorlik tashkiloti (ShHT):** Rossiya va Xitoyning mintaqaviy tahdidlarga qarshi harakatlarini muvofiqlashtiruvchi maydon bo‘lib xizmat qilmoqda. ShHT doirasida har yili birgalikdagi harbiy mashg‘ulotlar o‘tkaziladi.

• **MDH doirasidagi hamkorlik:** Markaziy Osiyo davlatlari ko‘pchilik hollarda MDH xavfsizlik kengashi yig‘ilishlarida Rossiyaning tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlamoda.

5. Xitoy va boshqa kuchlar bilan raqobat

So‘nggi yillarda Xitoyning “Bir makon, bir yo‘l” tashabbusi orqali Markaziy Osiyoda iqtisodiy va siyosiy ta’siri ortib bormoqda. Bu esa Rossiyaning mintaqadagi ta’sir doirasini saqlab qolish uchun yangi strategiyalar ishlab chiqishga majbur qilmoqda. Bunday raqobat xavfsizlik sohasidagi hamkorlikda muayyan tafovutlar yuzaga kelishiga olib kelishi mumkin.

Xulosa

Rossiya va Markaziy Osiyo o‘rtasidagi xavfsizlik sohasidagi hamkorlik chuqur tarixiy ildizlarga ega bo‘lib, hozirgi geosiyosiy sharoitda yanada dolzarb tus olmoqda. Mintaqa davlatlari uchun Rossiya, bir tomondan, asosiy xavfsizlik kafolatchisi, ikkinchi tomondan esa siyosiy mustaqillik nuqtayi nazaridan muayyan cheklovlarni ham keltirib chiqaruvchi hamkor sifatida namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, Afg‘onistondagi beqarorlik, diniy ekstremizm, narkotrafik va transchegaraviy tahdidlar fonida Rossiyaning mintaqadagi harbiy ishtiroki, harbiy bazalari va ko‘p tomonlama hamkorlik mexanizmlarining ahamiyati ortmoqda.

Ammo bu hamkorlik biryoqlama bo‘lmay, mintaqa davlatlari manfaatlarini ham inobatga olgan holda shakllanishi zarur. So‘nggi yillarda Xitoy, Turkiya va G‘arb davlatlarining mintaqadagi faolligi, shuningdek, yosh avlod orasida mustaqil siyosiy qarashlarning kuchayishi Rossiyaga bo‘lgan qaramlik darajasini kamaytirishga xizmat qilmoqda. Shu sababli, Rossiya o‘z strategiyasini yangilab, Markaziy Osiyo davlatlari bilan teng huquqli, manfaatlarga asoslangan va zamonaviy xavfsizlik tahdidlariga moslashgan siyosat yuritishga intilishi lozim.

Kelajakda bu hamkorlik quyidagi yo‘nalishlarda chuqurlashishi mumkin:

- Kiberxavfsizlik va axborot sohasida qo‘shma loyihalar;
- Xalqaro terrorizmga qarshi umumiy razvedka almashinuvi;
- Transchegaraviy ekologik xavfsizlik sohasida integratsiya;
- Mintaqaviy xavfsizlikni ta’minlashda BMT, ShHT va boshqa xalqaro tuzilmalar bilan yaqin hamkorlik.

Xulosa qilib aytganda, Rossiya va Markaziy Osiyo o‘rtasidagi xavfsizlik sohasidagi istiqbollar murakkab, biroq real tahdidlar fonida o‘zaro manfaatlarga asoslangan

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Allison, R. (2013). *Russia and the post-2014 Afghan challenge: The stability and security of Central Asia*. International Affairs, 89(2), 289–311. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12020>
2. Cooley, A. (2012). *Great Games, Local Rules: The New Great Power Contest in Central Asia*. Oxford University Press.
3. Kassenova, N. (2014). *Relations between Afghanistan and Central Asian States after 2014: Incentives, Constraints and Prospects*. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI).
4. Lo, B. (2015). *Russia and the New World Disorder*. Brookings Institution Press.
5. Axadjon o'g'li, A. A., & Tursunboy o'g'li, N. J. (2023). SANOATNING YAIMGA TA'SIRINI BAHOLASH. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 290-293.
6. Axadjon o'g'li, A. A. (2023). RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHDAGI O'RNI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 271-273.
7. Axadjon o'g'li, A. A. (2023). ZAMONAVIY AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINING MUAMMOLARI VA YECHIMLARI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 333-338.
8. Azamjon o'g'li, U. A., & Axadjon o'g'li, A. A. (2023). Sun'iy intellekt va raqamli iqtisodiyot rivojlanishi. *Qo 'qon universiteti xabarnomasi*, 1, 73-75.
9. Tursunboy o'g'li, N. J., & Axadjon o'g'li, A. A. (2023). O'zbekistonning jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish uchun uzoq yo'li va xitoy tajribasi. *Qo 'qon universiteti xabarnomasi*, 1, 43-47.
10. Ahrorjon, A., & Gafurov, X. (2023). IQTISODIY SIYOSATNING RIVOJLANISHIDA FISKAL VA PUL-KREDIT SIYOSATI. *Qo 'qon universiteti xabarnomasi*, 310-313.
11. Otto, M., & Thornton, J. (2023). CHATGPTNING IQTISODIYOTGA TA'SIRI: SUN'IY INTELLEKTNING KASBIY MEHNAT BOZORIGA TA'SIRI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 7, 65-71.
12. Akhrorjon, A., & Oybek, A. (2023). ISLAMIC FINANCE PROBLEMS AND SOLUTIONS: Study guide. *AMAZON PUBLICATION ISBN-13: 9798863282282*, 1, 200.

13.Akhmadjonov, O. X. (2023). ISLOMIY MOLIYA BARQARORLIK OMILLARI: EKONOMETRIK TAHLILLAR VA DALILLAR. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(9), 74-94.

14.Axrorjon, A., & Maxliyoxon, O. (2024). TA'LIM SIFATI OSHISHIDA JSTNING O'RNI. *YANGI O'ZBEKISTONDA IJTIMOIIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR*, 2(1), 113-118.

15.Акабирходжаева, Д. Р., & Абдуллаев, А. А. (2024). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИЙ НА РАЗВИТИЕ МИРОВОГО ФИНАНСОВОГО РЫНКА. *Экономика и социум*, (11-1 (126)), 729-739.

16.Akabirxodjayeva, D., & Abdullayev, A. (2024). TEXNOLOGIK INNOVATSIYALARNING JAHON MOLIYA BOZORINING RIVOJLANISHIGA TA'SIRI. *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 13, 89-96.

17.Akhrorjon, A., & Oybek, A. (2023). SUN'YI INTELLEKT (AI) VA ISLOM MOLIYASI. *Qo'qon universiteti xabarnomasi*, 188-190.

18.Keldiboyeva, Z. M. Q., & Abdullaev, A. A. O. G. L. (2022). Inklyuziv ta'limga bo'lgan ehtiyojlar va sabablar, inklyuziv ta'limga jalb qilish. *Science and Education*, 3(11), 704-711.

19.Oybek, A., Abdullaev, A., Mavlonbekov, X., & Sharifjonov, Z. (2023). ISLOM MOLIYASIDA MUSHORAKA SHARTNOMASI. *Umumjahon fanlari bo'yicha ta'lim tadqiqotlari*, 2(1), 593-599.

20.Turanboyev, B., Abdupattayev, A., & Abdullaev, A. (2023). INFLYATSIYANING QIMMATLI QOG'OZLAR DAROMADIGA TA'SIRI. *Yosh tadqiqot Jurnali*, 2(2), 88-100.

21.Akhmadjonov, O. X. (2023). ISLOM BANK TIZIMI UCHUN SHARTNOMA HUQUQI VA ASOSIY TAMOIYILLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(5), 600-613.

22.Abdullaev, A. (2022). BOBUR VA BOBURIYLAR SULOLASINING JAHON SIVILIZATSIYASINING YANGILANISHIGA QO'SHGAN HISSASI. *NEW RESEARCH ON THE WORKS OF ALISHER NAVOI AND ZAHIRUDDIN MUHAMMAD BABUR*, 1.

23.Xusanovich, A. O. (2023). MALAYZIYADA ISLOMIY MOLIYA, TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSIYALAR VA IQTISODIY RIVOJLANISH O'RTASIDAGI MUNOSABATLARNING EKONOMETRIK TAHLILI ASOSIDA O'ZBEKISTON UCHUN TAVSIYALAR. *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 7, 60-64.

24. Mulaydinov, F. (2024). Application, place and future of digital technologies in the educational system. *Nordik ilmiy-amaliy elektron jurnali*.

25. Jumanova, S. (2024). Analysis of PISA test results in Uzbekistan and prospects of preparing primary education students for PISA test. *Nordik ilmiy-amaliy elektron jurnali*.

26. Ikromjonovna, J. S., & Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). O ‘ZBEKISTONDA PISA TESTI NATIJALARI VA BOSHLANG ‘ICH TA’LIM O ‘QUVCHILARINI BU TESTGA TAYYORLASH ISTIQBOLLARI. *QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 159-162.

27. Turanboyev, B., & Abdullayev, A. (2023). DAVLAT, KORXONA VA TASHKILOTLAR BYUDJETINI TO ‘G ‘RI TAQSIMLASH TENDENSIYALARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(4), 304-309.

28. Akhrorjon, A., & Maxliyoxon, O. (2024). IMPACT, RESULTS AND CONSEQUENCES OF WTO ACCESSION ON THE EDUCATION SYSTEM. *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 2(1), 6-15.

29. Abdullaev, A., & Odilova, M. (2024). The Role of WTO in Improving the Quality of Education. *Yosh Tadqiqotchi Jurnali*, 3(1), 140-148.